

15. Фізер І. М. Американське літературознавство: Історико-критичний нарис / І. М. Фізер. – К. : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2006. – 108 с.
16. Chese C. Romanticism. Longman Critical Readers, 1993.
17. Moi T. The Making of an Intellectual Woman / T. Moi. – Oxford : Oxford University Press, 2008. – 368 p.
18. Wilson R., Dutton R. New Historism and Renaissance Drama. – Longman, 1992.

УДК 82.0

Switlana Lucak
(Івано-Франківськ)

DYNAMIZM JAKO KATEGORIA DOMINUJĄCA W PRACACH LITERATUROZNAWCZYCH ROMANA GROMIAKA

W artykule zostały proanalizowane prace R. Gromiaka – założyciela recepcyjno-komunikatywnego podejścia w literaturoznawstwie ukraińskim. Zakcentowano, że centralna dla jego instrumentarium kategoria dynamizmu zaświadcza stopniowe przekształcenie dialektycznych jednostek w dialogiczne i ontologiczne.

***Słowa kluczowe:** dynamizm, kreatywność, recepcyjno-komunikatywne podejście, sprzeczność.*

Sformułowanie problemu badawczego i jego znaczenie. Roman Gromiak syn Teodora – profesor, kierownik katedry teorii literatury i literaturoznawstwa porównawczego Tarnopolskiego Narodowego Uniwersytetu Pedagogicznego imienia Wołodymyra Gnatiuka – jest słusznie uważany za założyciela podejścia recepcyjno-komunikatywnego do analizy kreatywności w literaturoznawstwie ukraińskim.

Pojęcie «dynamizm» w jego pracach naukowych poświęconych ujawnieniu wzajemnego oddziaływania podmiotów komunikacji artystycznej funkcjonuje, naszym zdaniem, jako kategoria wielowartościowa. Powyższy status pojęcia uzasadniony jest skierowaniem ontologiczno-poznawczym opinii badacza co do charakteru zarówno sztuki słownej w całości, jak i struktury utworu literackiego w szczególności oraz osobliwości istnienia i postrzegania jedności artystycznej. Wypowiadając się na temat powyższych problemów profesor akcentuje w jednym ze współczesnych artykułów, że utwory literackie «żyją jedynie w funkcjonowaniu recepcyjno-komunikatywnym i pozostają w świecie obiektywnym jako całokształt tekstów –

systemów znakowych» [17, 246]. Dowodem tych przepisów jest **celem** tego artykułu.

Wykład głównego materiału i obgruntowanie otrzymanych wyników. Przytoczone twierdzenie jest prawidłowym podsumowaniem długotrwałych badań przez R. Gromiaka problemów filozoficzno-estetycznych krytyki literaturnej i ogólnej teorii postrzegania, rozpoczętych jeszcze za czasów, kiedy za jedyne poprawną w oficjalnej nauce radzieckiej była uznawana tzw. metodologia marksistowsko-leninowska. Korzystając z najlepszych osiągnięć dialektyki i omijając, na ile to było możliwe, radzieckie klisze ideologiczne, badacz nawet wtedy już mówił o zasadniczej roli czynników subiektywnych w dziedzinie estetycznej. W szczególności w stosunku wzajemnym procesu twórczego autora i recypienta profesjonalnego on widział «mechanizm oceny», dzięki któremu otwiera się szlak do rozumienia przeżycia estetycznego [5, 70]. W licznych artykułach z lat 60–80 XX wieku R. Gromiak analizował pod względem nastawienia dialektycznego składnik dynamiczny i statyczny świadomości estetycznej, struktury całości artystycznej, procesów postrzegania i pod. Skupimy uwagę na wspomnianych kwestiach bardziej dokładnie. W celu uwyrażnienia domującego w pracach profesora konceptu «dynamizm», popopnujemy ich krótkie streszczenie w postaci tabeli*. Dając w taki sposób Tekstowi «przemawiać» samodzielnie, będziemy budować tylko charakterystyczną mozaikę idei, komentując je przy okazji zgodnie z własnym nastawieniem.

Ogólnoteoretyczne problemy dziedziny estetycznej

<i>Specyfika sztuki słownej</i>
Powstanie domniemanych obrazów wzrokowych, słuchowych i pod. w trakcie postrzegania utworów artystycznych jest «zjawiskiem regularnym», spowodowanym charakterem sygnałowym słowa [22, 58]. Właśnie w taki sposób «specyfikę sztuki słownej» tłumaczył jeszcze I. Franko, pisząc: «cechy poety (wyrazy, wiersze) chociaż leżą także nieruchomo na papierze, ale w naszej wyobraźni reprodukują ruch, zmianę, olbrzymią różnorodność przejawów życiowych» [13, 52].
<i>Świadomość estetyczna</i>
W strukturze świadomości estetycznej jest obecny składnik dynamiczny i statyczny [11, 137]. Skala oceny utworu kształtuje się przez «zeprzeciwstawienie» [11, 139]. Przy tym «jeden stosunek wartości (krytyk – utwór) jest «nadbudowywany»

* W tej części artykułu będziemy cytować prace R. Gromiaka (okres lat 1966–1996), zawarte w zbiorze autorskim «Dawne i współczesne: Wybrane artykuły literaturoznawcze» (Tarnopol, 1997).

<p>nad innym (autor – rzeczywistość), natomiast zasady subiektywności i obiektywności są wzajemnie uwarunkowywane» [11, 140].</p>
<p><i>Proces twórczy i literaturny</i></p>
<p>Pomiędzy rzeczywistością obiektywną a artystyczną «pośrednikiem występuje proces twórczy, myślenie artystyczno-obrazowe mistrza» [3, 19].</p> <p>Proces twórczy jest indywidualny, kształtuje się w nim proces historyczno-literaturny. Współdziałają one jako tradycja i nowatorstwo [8, 102].</p>
<p><i>Ogólne regularności postrzeżenia</i></p>
<p>«Postrzeżenie ludzkie, gusty estetyczne w znacznej mierze uwarunkowują utwór, utwór rozwija postrzeżenie, gusty, a zarazem wyraża progres w dziedzinie twórczości artystycznej» [15, 16].</p> <p>«Dzięki zderzeniu pomysłów, wrażeń wytwarza się bogatsze postrzeżenie utworu i powstaje głęboka rozkosz, którą kończy się postrzeżenie naprawdę estetyczne, które żywi zarówno duszę, jak i rozum» [15, 16].</p>
<p><i>«Estetyka ruchoma» jako nauka o specyfice literatury</i></p>
<p>«Teoria jako ujawnianie treści sztuki, jako system jej zasad, reguł wyodrębnia stałe w zmiennym świecie faktów» [6, 116]. Ta «estetyka ruchoma» łączy aspekt historyczno-genetyczny i funkcjonalno-estetyczny [6, 117].</p> <p>O. Wołkowa słusznie zauważyła, że estetyka współczesna wymaga zestawienia i przeniknięcia wzajemnego teorii różnych gatunków [6, 126–127].</p>

System przytoczonych rozważań R. Gromiaka stwierdza korelację ciągle formułowanych przez naukowcę zasad estetyki i poetyki «ruchomej» wraz z kategorią «zdjęcia» w hegelowskiej regule dialektycznej myślenia ruchomego dotyczącej również świata duchownego w całości [32, 421]. Zasadą «zaprzeczenia zaprzeczenia» jest do cna nasiąknięta zaproponowana przez profesora metodologia analizy dziedziny estetycznej. Jego markery dynamiczne widoczne są przede wszystkim w poniższych aspektach:

- przyrodą sygnałową wyrazu jest uwarunkowany dynamizm wewnętrzny wszystkich składników procesu twórczego – indywidualnego (na etapach mimesis, wyrażenia w słowie, obrazie lub strukturze artystycznej; postrzegania, czyli oszacowania i interpretacji przez czytelnika) oraz historyczno-literaturnego;
- współzależność składnika dynamicznego i statystycznego świadomości estetycznej znajduje swój przejaw w dialektyce kreatywnej subiektywnego i obiektywnego, tradycyjnego i nowatorskiego, racjonalnego i intuitywnego;
- mechanizmem wewnętrznym realizacji podobnych regularności dynamicznych są sprzeczności lub «zdjęcie», dzięki któremu tworzy się ich synteza artystyczna;
- w zakresie poetyki dynamicznej wymienione zagadnienia można rozpatrywać przez modelowanie komunikacji artystycznej z załączeniem pozostałych rodzajów sztuki.

Nastawienie dialektyczne obserwuje się również w refleksjach R. Gromiaka co do przyrody dynamizmu całości artystycznej i procesów jej postrzegania. Przytoczymy ich znowu w postaci tabeli z wykorzystaniem metody strukturywania problemowego narratywu naukowego.

Problemy estetyczne całości artystycznej

<i>Treściwa forma</i>
«Sedno całkowicie przenika treść (nie wchodząc z nim w proste stosunki «część / całość». – S. L.) i jest odsłaniana przez mistrza w procesie poznawczo-twórczym» [3, 20].
<i>Obraz artystyczny i język</i>
W obrazie «zlały się w jedną całość zarówno fakt, jego ocena, jak i stosunek emocjonalny człowieka» [15, 11]. Istotę zjawisk pisarz wyraża w obrazach; w celu ich obiektywacji autor korzysta z języka artystycznego [3, 20].
<i>Utwór artystyczny</i>
Jest to podmiot «określający sposób postrzegania» [3, 17], dynamiczny obraz treściwy utkany z «potoku nieruchomego» wyrazów [1, 86].
<i>Forma gatunkowa</i>
Formy gatunkowe to «jedność sprzeczności», «trwała stałość» [2, 43], która umożliwia «wyśledzenie regularnego i indywidualnie niepowtarzalnego», «racjonalnie przemyślnego» i tego, co «wyłoniło się intuitywnie» [8, 103].
<i>Kompozycja</i>
W utworze element pojedynczy nie istnieje, jedynie w «ich szczepieniu», współzależności «ujawnia się zamysł» [3, 21].

Całokształt przytoczonych twierdzeń zaświadcza ważne znaczenie kategorii «dynamizm» w na ogół biorąc dialektycznie skierowanej koncepcji naukowcy. Potoczność, procesowość, funkcjonowanie to są kluczowe pojęcia, za pomocą których R. Gromiak uzasadnia współzależność treści i formy utworu artystycznego. Przy tym naukowiec wyróżnia, naszym zdaniem, następujące regularności dynamicznego tworzenia znaczenia:

- formalna treściwość utworu – wynik wewnętrznego dynamizmu procesu twórczego;
- przejawia się ona w «nieruchomym» od strony zewnętrznej potoku wyrazów, obrazów, form gramatycznych, które, zawierając fakty obiektywne i subiektywne, logiczne i intuitywne, ocenę i stosunek emocjonalny, świadomość epoki i indywidualne wycucie świata mistrza, stają się «trwałą stałością»;
- utworzona w taki sposób całość dynamiczna wyjaśnia przez ciekłość i szczepienie obrazów istotę zjawisk, ideę i intencję autora, wciągając recypienta do procesu kreatywnego.

Postrzeganie estetyczne jest podstawowym problemem w przeanalizowanych pracach R. Gomiaka. Poszczególne przykłady opinii naukowcy przytaczamy w poniższej tabeli.

Postrzeganie estetyczne	
<i>Postrzeganie jako proces</i>	
«Pełnowartościowe postrzeganie frazesu artystycznego zaczyna się od oczekiwania na główne słowo, przez pryzmat którego ona później jest pojmowana ostatecznie» [24, 36]. Kończy się ono konstruowaniem pojęcia «z elementów doświadczenia nabytego w różne sposoby» [24, 37]. Możemy mówić o «nieustannym odwrotno-postępującym, mającym kształt spirali charakterze tworzenia postrzeżenia» [24, 37].	
<i>Regularności postrzegania</i>	
W trakcie postrzegania «każdy element wstępuje w coraz rozmaitsze połączenia, dzięki czemu «obraca» nowymi znaczeniami» [3, 22]. Pogłębia postrzeganie zabarwienie osobiste	
<i>Czynniki i warunki postrzegania</i>	
Postrzeganie jest uwarunkowane: 1) rozumieniem natury utworu, 2) osobliwościami czytelników (poziomem ogólnego rozwoju, zwinnością procesów psychicznych), 3) czasem i warunkami czytania 4) rozumowaniami światopoglądowymi 5) wykończeniem [15, 13], 6) własnym doświadczeniem emocyjnym, jasnością przeżycia [15, 15]; 7) poziomem ważności dla czytelnika poszczególnych elementów struktury utworu [3, 17].	
<i>Postrzeganie utworów różnych rodzajów literackich</i>	
Na sprzeczności wrażenia polega «wewnętrzna konieczność elementów interpretacji obrazów <...> rozległego utworu epicznego» [3, 28]. W trakcie postrzegania prozy epicznej i utworów dramatycznych «najczęściej powstaje mniej więcej zozległy obraz wyobraźni». Przy «postrzeganiu liryki wyobraźnia buduje ogólne wrażenie zmysłowe, w którym wybuchają chwiejne obrazy-pojęcia zmysłowe» [22, 57]. Czytanie sztuki wymaga rozwiniętej wyobraźni teatralnej [22, 59], gotowości utrzymać w pamięci wrażenie od wcześniej schwyconych elementów i sytuacji, konkretyzując i rozwijając je we wzajemnymoddziaływaniu [7, 78–79].	

Podsumowując przytoczone opinie R. Gomiaka, określimy następujące twierdzenia kluczowe:

- formowanie postrzeżenia ma odwrotno-postępujący charakter o kształcie spirali;
- wewnętrzny mechanizm realizacji wspomnianej zasady to niezgodność, sprzeczność; zmuszając myśl recypienta ciągle zestawiać sytuację

wyobrażoną z treścią utworu, zarządzają one w sposób antynomijny procesem narastania rozkoszy estetycznej;

- charakter sytuacji wyobrażonej zależy od przynależności rodzajowej utworu: epos wymaga szczepienia myślowego widoków rozwiniętych, liryka – «chwijnych» obrazów zmysłowych, dramat – widzianych wcześniej scen i sytuacji;

- łańcuszek zapalenia «ognia» emocji wygląda wzorowo jak niżej: nastawienie się → oczekiwanie na główne słowo, podmiot kontekstowy → niewyraźne wyobrażenie → zastanowienie.

Otóż w pracach z okresu lat 60–80 XX wieku R. Gromiak szczegółowo przeanalizował dynamiczne regularności dziedziny estetycznej przez zmodelowanie ze względu nastawienia dylektycznego kreatywnych procesów w płaszczyźnie współzależności autor ↔ świat artystyczno-obrazowy ↔ recypient. Istotne znaczenie przy tym naukowiec określił dla opracowania metodologii analizy dynamizmu dziedziny estetycznej przydatnej do adekwatnej reprezentacji artystycznych procesów komunikatywnych, spowodowanych właśnie przez charakter literatury jako sztuki słowa.

Powyższy aspekt dynamiczno-dialogiczny problematyki teoretyczno-literaturoznawczej stał się głównym w instrumentarium badawczym, a następnie spowodował pewne przesunięcie ośrodka poszukiwań R. Gromiaka ze sfery estetyki i krytyki literaturnej do dziedziny najnowszej ontologii literaturoznawczej. Z tego powodu w artykułach współczesnych profesor zaznacza: omówienie w istocie dynamiki procesu kreatywnego przewiduje rozumienie «problemów ontologicznych twórczości literaturnej» [17, 246], które, z kolei, zmieniają charakter współczesnej teorii literatury, ponieważ:

- rozróżnienie pojęć «utwór» i «tekst», zrobione po raz pierwszy w podręczniku R. Welleka i O. Warrena, pozwala na «stawianie oporu izolacjonizmowi i hermetycznemu rozpatrzeniu literatury jako zjawiska autonomicznego» [19, 32];

- «synteza organiczna» szeregu nauk [19, 32] (prawdopodobnie fenomenologii, psychologii twórczości, estetyki receptywnej, semiotyki i pod.) przy kompleksowym badaniu kwestii porozumienia autora i recypienta rodzi «problem wybiórczości (selekcyjności) faktów literaturnych, ich klasyfikacji» [19, 37], to znaczy metodologicznie sprawdzonego modelowania zjawisk dynamicznych komunikacji artystycznej z uwzględnieniem czynników obiektywnego/subiektywnego, intelektualnego / intuitywnego, świadomego / nieświadomego, kanonicznego / niezwykłego, niezbędnego / docelowego i pod.

Dla bardziej wizualnego wyobrażenia sobie zasad **metodologii receptywno-komunikatywnej** sformułowanych przez R. Gromiaka, ponownie skor-

zystemy z metody problemowego strukturywania narratywu naukowego w odpowiedniej tabeli*.

<i>Podstawa estetyczna metodologii</i>
«Aby utrzymać się w dziedzinie literaturoznawstwa i podtrzymywać komunikację z powodu literatury właśnie jako sztuki słowa mającego potencjał emocyjny, badacz-komparatysta musi nie tylko opierać się na własnym doświadczeniu czytelnika, ale również dbać o aktualizację doświadczenia receptywnego swego słuchacza / czytelnika» [10, 47].
<i>Kontekstowy charakter podejścia (dyskursjalizacja)</i>
W kontekście współczesnej nauki humanitarnej teoria literatury ma charakter kontekstowy [19, 35]; Ważne jest «akcentowane wyodrębnienie synchroniczności i wzajemnego wzmacniania (interferencji) wysiłków historyczno-literaturnych, teoretyczno-estetycznych i kulturologicznych» [20, 35].
<i>Ważność teoretyczna metodologii w procesie literaturoznawczym</i>
Dzięki werbalizacji dychotomii dominantowej «życie artystyczne» / «recepca międzyliteraturna» – przez uzupełnienia i polemiki – «ulegają zmianie paradygmaty naukowe, wzbogacają się metodologie, ożywia się nauka narodowa określonej branży» [20, 39]; «Mechanizmem rozruchowym destrukcji zużytych już wtedy (w latach 70–80 XX wieku w byłym Związku Radzieckim. – S. L.) paradygmatów «procesu literaturnego», «dialektyki tradycji i nowatorstwa» przejawia się podejście <i>receptywno-komunikatywne</i> do opanowania tekstów dawnych i tworzonych w sytuacjach przejściowych» [20, 35].
<i>Podstawy skuteczności wybranego instrumentarium badawczego</i>
«Fenomen bezpośredniego odczytywania tekstów, na podstawie którego kształtuje się postrzeganie estetyczne utworów artystycznych, – <...> jest przesłanką pomysłowych interpretacji, sprytnych metodyk, najbardziej niespodzianych teorii» [12, 313]; Gotowość «do samoodnowy, do radykalnego przeuczenia się» nie powinna być transformowana w «próby bezmyślnie nakładać, jako matryce, cudze metodyki na inny materiał»; nie mogą być przyjęte również «usiłowania zamknąć się na własnej “specyficzności”» [4, 23].

---

* W tej części atrykułu będziemy cytować prace R. Gromiaka (okres lat 1997–2007), zawarte w zbiorze autorskim «Orientacje. Refleksje. Dyskursy. 1997–2007» (Tarnopol, 2007) oraz inne czasopisma i zbiory z tego okresu.

***Perspektywiczne kierunki badań zbieżnych z paradygmatem
receptywno-komunikatywnym***

Poetyka receptywno-komunikatywna: badanie parametrów receptywno-komunikatywnych piękna artystycznego zabezpiecza «funkcjonowanie tekstów w zmiennych wspólnotach ludzi» [23, 188];

Fenomenologia literaturoznawcza: idee R. Ingardena o «dualności istnienia utworu literackiego», jego wielostrefowość, schematyczność wskazujące na perspektywiczność redukcji przy postrzeganiu przedmiotu estetycznego (konkretyzacji), mimo to, że powodowały liczne polemiki, «aktywnie kształtowały metodologię literaturoznawczą» [10, 45];

Kognitywistyka: «teksty o strukturze wielojęzycznej potrzebują interpretacji intertekstowej, psychoetnicznej», klucz do osiągnięcia ich poetyki «leży w rzeczywistości pozatekstowej – w charakterze stosunków międzynarodowościowych, w relacji “osoba – narodowość – państwo”» [9, 122];

Antropologia literaturoznawcza: analiza przez I. Frankę twórczości I. Neczuja-Lewickiego jako «olbrzyma duchowego w ciele pigmeja» podjął «problem autora fizycznego, biograficznego i wyobrażonego, fikcyjnego, tekstowego» [23, 196];

Komparatywistyka: dla niej są ważne studia typologiczne, badanie relacji kontaktowo-genetycznych, pojmowanie tych «dziedzin stosunków», w których kompetentnie działa filolog jako czytelnik, tłumacz, badacz, wykładowca [10, 47];

Narratologia: jest w stanie przez system własnych równoważników konceptualnych modelować instancje oporowe «systemu komunikatywnego na poziomie empirycznym: pisarz (realny autor) – utwór literacko-artystyczny (świat artystyczno-obrazowy) – recypient (realny typ czytelnika)»; jej priorytetem powinno być wyszukiwanie «oddźwięku narodowych początków praktyk narracyjnych w modelach formatu uniwersalnego» [14, 19].

Całokształt przytoczonych pozycji podejścia receptywno-komunikatywnego do analizy kreatywności, sformułowanych przez R. Gromiaka, zaświadcza jedność przesłanek konceptualnych w Tekście Naukowym profesora. Prace ostatniego dziesięciolecia bowiem uzasadniły skuteczność opracowanego przez niego wcześniej instrumentarium do kształtowania nowych paradygmatów metodologicznych.

Wyniki. Syntezę ciągłości i następności idei naukowych R. Gromiaka w zakresie dynamizmu procesu twórczego oraz adekwatnych metodyk jego modelowania spróbujemy wyrazić w taki sposób:

- badanie dynamizmu wewnętrznego wszelkich składników procesu twórczego, współzależności komponentu ruchomego i statycznego świadomości estetycznej spowodowało powstanie głębokich podsumowań fenomenologiczno-ontologicznych;

- modelowanie przejawów dialektyki kreatywnej subiektywnego / obiektywnego, tradycyjnego / nowatorskiego, racjonalnego / intuitywnego, kolektywnego / indywidualnego w treściowości formalnej utworu (jako całości dynamicznej) stało się podstawą sądów kognitywistycznych i narratologicznych;

- analiza odwrotnie-postępującego o kształcie spirali charakteru tworzenia postrzeżenia i procesu narastania rozkoszy estetycznej przez pryzmat dialektycznej kategorii «zdjęcia» została zmodyfikowana w badanie akcjonalności komunikacji artystycznej;

- określenie konieczności załączenia teorii pozostałych rodzajów sztuki w zakresie estetyki i poetyki «ruchomej» zasadniczo wpłynęło na rozumienie charakteru kontekstowego współczesnej teorii literatury, a więc sięgnęło paradygmatów komparatywistyki, recepcji międzyliteraturnej i literaturoznawczej, antropologii.

Dialogiczność i międzydyscyplinarność metodologii receptywno-komunikatywnej, sformułowanej i aprobowanej w licznych pracach naukowych R. Gromiaka wyraziście świadczy o dynamizmie metodologicznym we współczesnym literaturoznawstwie ukraińskim, adekwatnym do sytuacji polikulturalności i globalizacji w *naszym społeczeństwie*.

Аннотация

В статье анализируются труды Р. Громяка – основателя рецептивно-коммуникативного подхода в украинском литературоведении. Центральная в инструментарии ученого категория динамизма свидетельствует о постепенной трансформации диалектических установок автора в диалогические и онтологические.

Ключевые слова: динамизм, креативность, рецептивно-коммуникативный подход, противоречия.

Анотація

У статті проаналізовано праці Р. Гром'яка – фундатора рецептивно-комунікативного підходу в українському літературознавстві. Вказано, що центральна в його інструментарії категорія динамізму засвідчує поступову трансформацію діалектичних установок у діалогічні й онтологічні.

Ключові слова: динамізм, креативність, рецептивно-комунікативний підхід, протиріччя.

Summary

The author analyzes R. Hromiak's works – a famous founder of the receptive-communicative approach to the analysis of the creative work in the Ukrainian literary criticism. It is mentioned that central category of dynamism in the professor's scientific set of instruments assures the gradual transformation of the scientist's dialectic methodological fixed ideas into the

conversational, as a result the central part of Hromiak's research was transformed from the aesthetic sphere and the literary criticism to the field of the newest ontology of the literary work.

Key words: *dynamism, creative work, receptive-communicative approach, contradictions.*

Przypisy

1. Гром'як Р. Т. Грані й глибини Франкового трактату // Гром'як Р. Т. Давнє і сучасне: Вибрані статті з літературознавства / Р. Т. Гром'як. – Тернопіль: ЛІЛЕЯ, 1997. – С. 86–90.

2. Гром'як Р. Т. До вивчення джерел розвитку літературних видів і жанрів // Гром'як Р. Т. Давнє і сучасне: Вибрані статті з літературознавства / Р. Т. Гром'як. – Тернопіль: ЛІЛЕЯ, 1997. – С. 42–45.

3. Гром'як Р. Т. До проблеми сприймання літературного твору // Гром'як Р. Т. Давнє і сучасне: Вибрані статті з літературознавства / Р. Т. Гром'як. – Тернопіль: ЛІЛЕЯ, 1997. – С. 17–32.

4. Гром'як Р. Т. Есеїзм і проблема науковості сучасного українського літературознавства / Р. Т. Гром'як // Філологічні семінари. – Вип. 4: Сучасна наука про літературу («больові точки»): [матеріали IV засідання семінару «Теоретичні й методологічні проблеми літературознавства», яке відбулося 18 грудня 2000 року]. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2001. – С. 19–27.

5. Гром'як Р. Т. Естетика і критика: філософсько-естетичні проблеми художньої критики / Р. Т. Гром'як. – К.: Мистецтво, 1975. – 224 с.

6. Гром'як Р. Т. Естетика – теорія літератури – літературна критика: до постановки питання // Гром'як Р. Т. Давнє і сучасне: Вибрані статті з літературознавства / Р. Т. Гром'як. – Тернопіль: ЛІЛЕЯ, 1997. – С. 116–129.

7. Гром'як Р. Т. Естетичне сприймання п'єси // Гром'як Р. Т. Давнє і сучасне: Вибрані статті з літературознавства / Р. Т. Гром'як. – Тернопіль: ЛІЛЕЯ, 1997. – С. 75–85.

8. Гром'як Р. Т. Жанр у творчому процесі // Гром'як Р. Т. Давнє і сучасне: Вибрані статті з літературознавства / Р. Т. Гром'як. – Тернопіль: ЛІЛЕЯ, 1997. – С. 101–108.

9. Гром'як Р. Т. Іван Франко і проблема формування національної свідомості в процесі українсько-польських стосунків // Гром'як Р. Т. Орієнтації. Розмісли. Дискурси. 1997–2007 / Р. Т. Гром'як. – Тернопіль: Джура, 2007. – С. 113–124.

10. Гром'як Р. Т. Літературна рецепція в компаративістичних студіях / Р. Т. Гром'як // Біблія і культура. – 2001. – № 3. – С. 45–48.

11. Гром'як Р. Т. Методологические основы литературно-художественной критики: [автореферат докторської дисертації, захищеної в грудні 1980 року в Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка у Києві] //

Гром'як Р. Т. Давнє і сучасне : Вибрані статті з літературознавства / Р. Т. Гром'як. – Тернопіль : ЛІЛЕЯ, 1997. – С. 130–155.

12. Гром'як Р. Т. Міжлітературна рецепція, текстова інтерференція та обрії літературознавця // Гром'як Р. Т. Орієнтації. Розмисли. Дискурси. 1997–2007 / Р. Т. Гром'як. – Тернопіль : Джура, 2007. – С. 310–316.

13. Гром'як Р. Т. Повість І. Франка «Перехресні стежки» у світлі його праці «Із секретів поетичної творчості» // Гром'як Р. Т. Давнє і сучасне : Вибрані статті з літературознавства / Р. Т. Гром'як. – Тернопіль : ЛІЛЕЯ, 1997. – С. 46–53.

14. Гром'як Р. Т. Проблема включення українських традицій у сучасну наратологію / Р. Т. Гром'як // *Studia metodologica* : Філологія. Філософія. – Вип. 16 : [матеріали міжнародної конференції з наратології у Тернополі 23-24 жовтня 2003 року]. – Тернопіль: РВВ ТНПУ, 2005. – С. 10–19.

15. Гром'як Р. Т. Проблеми естетичного сприймання в літературній критиці І. Я. Франка // Гром'як Р. Т. Давнє і сучасне : Вибрані статті з літературознавства / Р. Т. Гром'як. – Тернопіль : ЛІЛЕЯ, 1997. – С. 9–16.

16. Гром'як Р. Т. Про визначення поезики в світлі естетичної концепції І. Я. Франка // Гром'як Р. Т. Давнє і сучасне : Вибрані статті з літературознавства / Р. Т. Гром'як. – Тернопіль : ЛІЛЕЯ, 1997. – С. 204–210.

17. Гром'як Р. Т. Про різнорідність (гетерогенність) українського літературного процесу ХХ століття : Проблеми опису та інтерпретації // Гром'як Р. Т. Орієнтації. Розмисли. Дискурси. 1997–2007 / Р. Т. Гром'як. – Тернопіль : Джура, 2007. – С. 242–247.

18. Гром'як Р. Т. Текст літературно-художнього твору : Епістемологічно-когнітивні роздуми // Гром'як Р. Т. Орієнтації. Розмисли. Дискурси. 1997–2007 / Р. Т. Гром'як. – Тернопіль : Джура, 2007. – С. 268–288.

19. Гром'як Р. Т. Теорія літератури : Підходи і дефініції // Гром'як Р. Т. Орієнтації. Розмисли. Дискурси. 1997–2007 / Р. Т. Гром'як. – Тернопіль : Джура, 2007. – С. 26–38.

20. Гром'як Р. Т. Триптих із літературознавства в надвечір'я / Р. Т. Гром'як // Слово і час. – 2007. – № 3. – С. 32–45.

21. Гром'як Р. Т. Українське літературознавство у контексті світової культури ХХ століття : Тенденції розвитку, проблеми функціонування, дискурсалізація // Гром'як Р. Т. Орієнтації. Розмисли. Дискурси. 1997–2007 / Р. Т. Гром'як. – Тернопіль : Джура, 2007. – С. 205–241.

22. Гром'як Р. Т. Уява в естетичному сприйманні художньої літератури // Гром'як Р. Т. Давнє і сучасне : Вибрані статті з літературознавства / Р. Т. Гром'як. – Тернопіль : ЛІЛЕЯ, 1997. – С. 54–60.

23. Гром'як Р. Т. Феноменологія естетики Івана Франка // Гром'як Р. Т. Орієнтації. Розмисли. Дискурси. 1997–2007 / Р. Т. Гром'як. – Тернопіль : Джура, 2007. – С. 174–204.

24. Гром'як Р. Т. Цілісне сприймання художнього твору // Гром'як Р. Т. Давнє і сучасне: Вибрані статті з літературознавства / Р. Т. Гром'як. – Тернопіль: ЛІЛЕЯ, 1997. – С. 33–41.

25. Философский энциклопедический словарь / [редакторы-составители Е. Ф. Губский, Г. В. Кораблева, В. А. Лутченко]. – Москва: ИНФРА-М, 2000. – 576 с.

УДК 82-108”19”

Элина Свенцицкая
(Донецьк)

«ЧУЖОЕ СЛОВО» В ПОЭЗИИ РУССКОГО МОДЕРНИЗМА: ФИЛОСОФСКИЕ АСПЕКТЫ

В статье рассматриваются философские и культурные предпосылки актуализации чужого слова и различные модели его осмысления в поэзии рубежа XIX-XX веков. Выявлена сложная конфликтность авторского сознания, которая вплотную подводит к ситуации «диктата языка», о которой говорил И. Бродский.

Ключевые слова: диалог культур, автор, циклическое время, имперсонализм

В поэзии серебряного века слово является предметом напряженной рефлексии, многостороннего осмысления, направленного как вовнутрь, для уяснения его состава, взаимоотношения его элементов, так и вовне, для соотнесения его с иными феноменами – с Логосом, с языком. Слово о слове – сквозная тема русского модернизма, и в процессе его развертывания слово представляется и как онтологическая значимость, и как конкретная культурная актуальность. Именно с этим связана особая интенсивность взаимодействия поэтического слова с мировым культурным контекстом, стремление к «диалогу культур». Одновременно в этот период еще не складывается ситуация привычности такого стремления, когда, выявив какую-либо отсылку к чужому тексту, читатель ликует, критик взыскует, а литературовед тоскует. Рубеж веков – тот уникальный и краткий период, когда складывается и начинает действовать в системе культуры ощущение одновременности культур, обусловленное, как пишет И. Ю. Искржицкая, «установкой человеческого разума на понимание каждой культуры – античной, средневековой, нововременной – как собеседника, обнаруживающего с наличными образами культур, свои потенциальные, нереализованные смыслы» [6, с. 19].